

רוברט ולטש - עורך ועיתונאי

גרסום שוקן

ד"ר רוברט ולטש (1891-1982) היה שם דבר בעתונות היהודית בגרמניה ולא רק בה. במלואות 70 שנה, בשנת 1961, פרסם עורך "הארץ" מאמר הוקרה לכבודו, המובא להלן.

איני יודע אם כבר נכתבה ההיסטוריה של תרבות יהודי פראג בתקופה הכוללת בערך את השליש האחרון של המאה התשע עשרה ואת השליש הראשון של המאה העשרים. דומני שזהו נושא מעניין, הראוי לדיון מעמיק. אף שמעולם לא הייתי בפראג, נמשכתי לנושא זה בשל קוי האופי המרובים והבולטים, המשותפים ליהודים מפראג בני אותה התקופה שהיו פעילים כעתונאים, כסופרים וכמשוררים והמבדילים את תרומתם לחיי התרבות והרוח מתרומותיהם של סופרים יהודים בני חבלים אחרים באירופה המרכזית והמזרחית.

בין הסגולות האופייניות המצויות באנשי הרוח היהודים בפראג חשתי קלות מיוחדת לקלוט דברים ותכנים שברוח ובאמנות וכשרון לכתוב בקלות ובשטף בסגנון בהיר ונהיר לכל גם על נושאים מסובכים. חשתי גם רגישות רבה לדבריהם שבתתום האסתטי, במיוחד לשירה ולמוסיקה. בניגוד לאנשי רוח יהודים רבים אחרים, שמתחם הפנימי ועמידתם המתגרה כלשהו מעידים שהיה עליהם להתגבר על מכשולים קשים ולפרוץ מבתוך לתוך עולם זר ועוין, עושים יהודי פראג רושם של אנשים שלווים, הרמוניים יותר, החשים את עצמם באופן טבעי בגנים חוקיים של העיר וחברים שווי זכויות של החברה הכורגנית בה גדלו. רגש בטחון שורשי זה אינו עוזב אותם גם בנודם למרחקים. אולי היה זה כך משום שבפראג הגרמנית, שהיתה אז בסביבה צ'כית עוינת, היה על הגרמנים של פראג לקבל באין ברירה את היהודים שהשתייכו לחוג התרבות הגרמנית כבעלי ברית בעמידתם מול הרוח הצ'כית האנטי גרמני שהקיף אותם, וכך ניצלו יהודי פראג מתסביכים שמקורם בחוויות אנטישמיות בגיל צעיר. בקווי האופי המשותפים אפשר להבחין אצל אנשים כה שונים כקפקא, ורפל, ברוד, הוגו ברגמן, פליכס ולטש, הנס כהן ואגון ארוין קיש. סגולות אלה בולטות גם אצל ידידנו רוברט ולטש.

איני מוסמך יותר מאלפי קוראים אסירי תודה אחרים לכתוב על פעולתו הגדולה של רוברט ולטש כעתונאי ציוני ובעיקר כעורך "ידידיה" ו"גנדשווי" בשנות ה-20 וה-30, עד לסגירת העתון בידי הנאצים. ודאי אין זה מקרה שהתנועה הציונית בגרמניה, שלא היתה ענייה באנשי רוח

ובבעלי השכלה רחבה, לא מצאה לעריכת עתונה המרכזי איש מתאים יותר מאשר יליד פראג זה, כלומר אדם שלפי המושגים של אותם הימים לא היה יהודי גרמני.

חוליה בשרשרת ארוכה

עמדתי על סגולותיו של רוברט ולטש בעיקר בשש עשרה השנים האחרונות, בהן הוא משרת את "הארץ" כשליח העתון בלונדון. התפעלתי מן הקלות המפליאה בה מצא ולטש, שהיה כבר באמצע שנות החמישים שלו, את מקומו בכירה הבריטית, שמקודם לא הכיר אותה מקרוב, מן המהירות בה קשר עם יהודים ועם אחרים קשרים אישיים חשובים, שהיו לתועלת רבה בעבודתו, ומן הזריזות בה סלגרף לנו יום יום על ההתפתחויות האחרונות בעמדה הבריטית בעניין ארץ ישראל. היתה זאת התקופה הסוערת של שנות השלטון האחרונות של בריטניה בארץ ישראל: בארץ התנהל מאבק היישוב היהודי נגד מדיניות הספר הלבן. אניות המעפילים הגיעו לחופינו, ונוסעיהן גורשו לקפריסין. סדרי החיים הופרעו במעשי מרי של ה"הגנה" ופעולות טרור מזעזעות של ארגוני הפורשים. מאורעות דרמטיים אלה העסיקו את משרדי הממשלה הבריטית בלונדון ומצאו ביטוי בוויכוחים תכופים בפרלמנט הבריטי. רק אדם בעל סגולות אישיות תרומיות ועתונאיות, שניחן בכשרון מיוחד, יכול היה לפעול אז בהצלחה כשליח של עתון עברי מארץ ישראל בלונדון, בזכותו של ד"ר ולטש קיבלו אז קוראי "הארץ" לא רק מברקים יומיים על המאורעות האחרונים, כי אם גם דיווח קבוע שהסביר את ההתרחשויות השוטפות על הרקע הכללי של המדיניות הבריטית.

פרשנותו של ד"ר ולטש, שידע להתעלות מעל לרגשות הסוערים של אותם הימים, ודאי תרמה להתפייסות המהירה בין ישראל לבריטניה אחרי קום המדינה.

בשלוש עשרה השנים האחרונות לונדון כבר אינה המרכז הפוליטי המכריע בשביל הציבור הישראלי, אך היא מוסיפה להיות אחת מנקודות התצפית החשובות לעיקוב אחרי התמורות המפליאות בעולם בתקופתנו. גם בתנאים חדשים אלה בלטו תכונותיו המיוחדות של ד"ר ולטש, להנאתם ולתועלתם של קוראי "הארץ". ולטש ספג היטב את תרבות אירופה ואת ההיסטוריה שלה. באישיותו קלט את התנועות והמאורעות החשובים שהתחוללו באירופה במאות השנים האחרונות בתחומי הרוח, האמנות, המדיניות וחיי החברה. הוא מבין הבנה עמוקה את משמעותם של כל אחד מן התנועות והמאורעות ואת תרומתם להתפתחות הכללית והנמשכת. משום כך אין הוא עומד נדהם נוכח המאורעות המהפכניים והמפתיעים המרובים של ימינו, ואף אינו נאלץ לנסות להסבירם בהסברים שטחיים של חכמה שלאחר המעשה. כל מאורע חדש מצטייר בעיניו כחוליה נוספת בשרשרת ארוכה, ובמאמריו השבועיים הוא מתאר את השלבים שקדמו למאורע ומצביע על שורשיו.

הבנת ההווה באמצעות העבר

כבן פראג, שנולד כעשר שנים לפני תחילת המאה העשרים, עברו שנות נעוריו של ולטש בתקופה האחרונה לקיום הקיסרות האוסטרית, כעד

ולטש (במרכז) בין שניים מראשי מפא"י בתחילת שנות ה־30: ארלוזורוב וקפלן

הזרמים הרעיוניים ואת האסכולות הספרותיות והאמנותיות שהשפיעו על אותם האנשים היהודים בארצות אלה שייסדו את תנועת התחיה הלאומית של העם היהודי והניחו את יסודות ההתיישבות הציונית בארץ ישראל, ועל הציבור הרחב יותר שהלך אחרי המנהיגים הן במסגרת התנועה כגולה, הן בדרכי ההגשמה בארץ ישראל. כוונתי, כמובן, לאותם התנאים, התנועות, הרעיונות והמגמות באירופה — להוציא את המורשת היהודית — שהשפיעו על עיצוב דמותם של התנועה הציונית ושל היישוב היהודי בארץ ישראל. ברי לי שיהיו קוראים רבים לספר כזה, וברכתי ליקירנו רוברט ולטש כי עוד שנים רבות תביא המחשבה עליו למחשבה על משימות ותפקידים חשובים חדשים, וכי עוד עת רבה יעמוד לו כוחו להשכיר לנו שכר מאסמיו העשירים.

יודע למסור לעצמו דין וחשבון משלושת אלפי שנה, חייב לגשש דרכו באפלה מיום ליום. "וכנתה יודע ולטש: אין להגיע להבנת ההווה בלי הבנת העבר. אך הבנתו העמוקה לתהליכי ההיסטוריה והשכלתו הרחבה עדיין אין בהן כדי להסביר את הצלחתו המפתיעה של ולטש כעתונאי. הוא לא יכול היה לזכות בה, לולא ניחן באחת מתכונות היסוד שמצאנו אצל בני פראג: ולטש אינו כורע תחת המטען של השכלתו הרחבה. הוא נושא בקלות, ויודע את סוד שיתוף קוראיו בידיעותיו העשירות בלי ללקות אף בשמץ פדנטיות. על מאורעות רחוקים ותהליכים היסטוריים מורכבים הוא יודע לכתוב — בלי שטחיות ומתוך הבלטה מוטעמת של הנקודות המכריעות — בסגנון של שיחה קלה ומושכת, ומשום שחוט של חן משוך על עטו, מצא איש אירופה קשיש זה היושב בלונדון הרחוקה את דרכו במאמריו השבועיים — הכתובים בעברית המקורית שלו — אל המוחות והלבבות של קוראים צעירים רבים לידי ישראל, כשם שהצליח במאמריו הכתובים גרמנית לפני שלושים שנה בברלין.

"דע מאין באת!"

מהמשאלים שערך "הארץ" בין קוראיו בעשר השנים האחרונות הוברר, כי מאמריו של רוברט ולטש הם מהנקראים ביותר בעתון, ודוקא קוראיו הצעירים מעריכים את דרכו לקשור את מאורעות היום אל הרקע ההיסטורי שהוליד אותם.

נהוג שיקבל אדם ביום הולדתו מתנות מידידיו ומקרוביו. ארשה לעצמי לסטות מדרך מקובלת זו ואבקש מתנה מרוברט ולטש ביום הכנסו לעשור שיובילו לגבורות, ותעיד בקשתי כי לא נס ליחו ולא פג חינו של בן השבעים. בקשתי היא, שישלים את מפעלו העתונאי הגדול בכתיבת ספר חשוב לציבור הישראלי ובעיקר לדור הצעיר, ספר שאין למצוא לו מחבר מתאים יותר ממנו.

התנועה הציונית, שהניחה את היסודות עליהם קמה מדינת ישראל, צמחה על קרקע התנאים החיצונים ורמי המחשבה והתרבות של ארצות אירופה המרכזית והמזרחית בשליש האחרון של המאה התשע עשרה ובשליש הראשון של המאה העשרים. הישראלי של היום — ואף היהודי כגולה בן התקופה שאחרי מלחמת העולם השנייה — יודע מעט מאוד על אותה אירופה שאיננה, ושהיתה עריסתה הרוחנית והחומרית של ישראל של ימינו, כדי שיוכלו בנינו ובני בנינו למלא אחרי הצו העתיק: "דע מאין באת!" דרוש ספר, שיספר על העולם שהוליד את התנועה הציונית. יש לתאר את התנאים הפוליטיים והחברתיים שפעלה בהן, את